

ISTORICUL TEATRULUI DIN BACĂU

de LUCIA ANTOHI

Evenimentele politice, sociale și economice de la sfârșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea, au favorizat dezvoltarea capitalismului în țările române (e drept mai târziu decât în Europa occidentală), creîndu-se premisele dezvoltării națiunii române.

O dată cu aceasta, ca o reflectare a intereselor de clasă ale păturilor progresiste din societatea românească în primele decenii ale sec. XIX, se încheagă treptat ideologia națională, ceea ce va stimula apariția unui climat favorabil dezvoltării valorilor originale. Dornică să aibă o economie și o politică proprie, națiunea română se va strădui să-și dezvolte asemenea altor națiuni, o cultură proprie.

În spirit național încep să se cultive în acea perioadă ca forme ale culturii originale istoria, limba și literatura română precum și diferite forme de artă ca pictura, muzica, teatrul, în sprijinul procesului de „închegare a națiunii și mai târziu de întemeiere a unui stat național unitar”¹.

Desigur, despre forme naționale de cultură se poate vorbi cu mult înainte de existența națiunii, încă de la primele tipărituri și scrieri ale cronicarilor, în acele timpuri biserica avînd rolul principal în promovarea culturii, prin cărturarii săi.

În perioada formării și dezvoltării relațiilor capitalismului, lupta pentru o cultură națională începe să capete o altă bază, în sensul efortului tot mai vizibil de asimilare a culturii occidentale, prin intelectua-litatea românească formată în școlile Europei, dar și în sensul laicizării tot mai evidente în literatură și artă (deci și teatrul).

În aceeași perioadă, în condițiile asupririi interne și externe, cultura devenea un mijloc al desfășurării înseși luptei pentru afirmarea națiunii. Și în acest sens, o expresie a gândirii progresiste românești în primele decenii ale sec. XIX, o constituie apariția Societăților și Asociațiilor culturale reprezentate și susținute de noua burghezie progresistă și de unele elemente ale boierimii liberale.

Astfel prima Societate culturală creată în țările române după exemplul Occidentului unde deja exista o cultură dezvoltată, a fost Societatea filarmonică, înființată în octombrie 1933 la București de către

¹ *Istoria teatrului în România*, Ed. Acad. R.P.R., 1965, vol. I, p. 141.

Ion Cîmpineanu și Ion Eliade Rădulescu, în scopul declarat de a acționa nemijlocit pentru „cultura limbii românești și înaintarea literaturii, înținderea muzicii vocale și instrumentale în Prințipat și spre aceasta formarea unui Teatru național“².

Formarea Societății filarmonice constituie unul din momentele cele mai de seamă pe plan cultural din prima jumătate a sec. XIX.

Membrii Societății acordau o importanță deosebită teatrului ca instituție culturală de progres, prin aceasta încurajându-se însăși literatura dramatică în limba română.

De la bun început prin forța de influențare, prin contactul său direct cu publicul, teatrul și-a asumat nobila misiune de a cultiva în rândurile spectatorilor, a sentimentelor patriotice, a respectului și prețuirii față de istorie.

Reîerindu-se la această menire, Eliade Rădulescu sublinia dubla sa finalitate. Deci teatrul „cu bucățile sale potrivite pe înțelesul norodului“ influențează publicul pe două căi

Pe de o parte, prin piesele sale istorice, trezește interesul pentru istoria patriei.

Pe de altă parte, prin comedia satirică „războiește vițiul, aduce în ris obiceiurile ruginite și bătrîne și insuflă gust pentru ale veacului“³.

Regulamentul Societății filarmonice din București, prevedea în articolul 20 obligația directorului școlii de a alcătui un repertoriu pentru viitorul teatru românesc. Numai că, într-o epocă în care dramaturgia românească se afla într-un stadiu de început, repertoriul de bază al teatrului îl constituiau traduceri după operele clasicilor universali.

În Moldova, primele reprezentații de teatru datează încă din perioada anilor 1809—1812, fiind datorate însă unei trupe străine, a lui Gaetano Madji, care neavînd unde-și desfășura spectacolele, a construit împreună cu antreprenorul trupei o clădire pentru teatru la Iași. Aceasta a fost prima clădire a teatrului moldovenesc.

În 1836, după exemplul Bucureștiului, a luat ființă la Iași primul Conservator filarmonic dramatic din Moldova condus la început de un Comitet format din Ștefan Catargi, Vasile Alecsandri (tatăl poetului) și Gh. Asachi.⁴ iar începînd din 1840 de către Costache Negruzzi, Mihail Kogălniceanu și Vasile Alecsandri poetul⁵.

În aceeași perioadă au fost înființate și alte societăți culturale precum Societatea literară din 1843 prin care Nicolae Bălcescu și Ion Ghica au pus bazele Asociației cu caracter politic-revoluționar „Frăția“. Așa încît aceste asociații și societăți culturale au marcat începutul unei ade-

² *Lucrările Societății filarmonice, București, 1835, artic. 5, (în Istoria teatrului în România, vol. I, p. 154).*

³ I. Eliade Rădulescu, *Curierul românesc* din 7 iunie 1834, (în *Istoria teatrului în România, p. 154*).

⁴ *Istoria teatrului în România, vol. I, p. 164.*

⁵ *Ibidem.*—

vărate mișcări culturale românești cu caracter progresist — prin conținutul său programatic și scopul său finalizator dar și burghez — prin sponsorii săi, mișcare ce constituia un real sprijin al luptei împotriva feudalismului.

Teatrul însuși devenise prin spectacolele sale, locul unor manifestări cu caracter revoluționar. „... căci tinerii noștri actori erau în același timp predominați de ideile progresiste care dădeau înboldire întregii junimi culte... cu care împreună luptau și căutau prin toate mijloacele a lovi în sistemul arbitrar de cîrmuire de pe atunci, care împila poporul și nesocotea adevăratele merite...”⁶

Or, această stare de lucruri determinase o serie de măsuri de îngrădire de către poliție, care, primise sarcina din partea reacțiunii, de a supraveghea spectacolele „a nu se împărți sau arunca în teatru, fără învoirea poliției, nici un fel de hîrtii tipărite sau manuscrise”⁷.

O dată aprinsă scînteia mișcării culturale naționale în capitalele țărilor române, la București și la Iași, aceasta se va extinde treptat și asupra altor orașe mai mari sau mai mici între care și Bacău.

Cunoscut ca unul din principalele centre economice ale Moldovei, Bacăul prezenta după cum reiese din documentele vremii, încă de la 1845, condițiile unei dezvoltări culturale, prin încercările unor tineri intelectuali animați de idei progresiste pentru înființarea unui teatru local. Între aceștia, clucerul Alec Vilner este inițiatorul unei trupe de diletanți în sprijinul căreia el se adresa celor ce puteau da doi sorcoveți de scaun și mai mult după filoțimia fieștecăruia⁸.

Documentele timpului menționează că trupa diletanților băcăuani ce dădea spectacole pe unde putea, neavînd un sediu propriu, preluase repertoriul ieșean, compus în general din dramaturgia românească precum piesele de succes „Farmazonul din Hirlău”, „Conu Iorgu de la Sadagura”, „Rămășagul”. După 1848 cînd de fapt Alec Vilner a reînființat teatrul local, repertoriul de bază îl constituiau comedii satirice și scenetele lui Vasile Alecsandri, Matei Millo și Costache Negruzzi⁹.

Demersurile băcăuanilor de a avea un teatru local au devenit mai concrete prin Actul mărturisitoriu din 4 ian, 1852, prin care 41 de cetățeni ai Bacăului recunoșteau că „nu pot tăgădui neașteptata propășire ce făcuse tînărul teatru băcăuan în cursul a două sezonuri, ce și avu existență sub diriguirea domniei sale Vilner”¹⁰. Era vorba de sta-

6 T.T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, vol. I, Iași, 1915, p. 319—320 (în *Istoria teatrului în România*, vol. I, p. 222).

7 *Idem*, p. 165.

8 *Biblioteca Academiei Române*, ms. 497, din 24 mai 1852, (în *Istoria teatrului în România*, p. 224).

9 *Arhivele Statului Iași*, tr. 1772, op. 2020, dos. 15044, dec. 1848 — cererea și decizia de aprobare a înființării teatrului din Bacău (în *Istoria teatrului în România*, p. 224).

10 *Arhivele Statului Bacău*, Fond. *Primăria Bacău*, dosar 29/1852; Ioan Ciută, artic. *Pașini de istorie*, în *Steagul Roșu*, nr. 1749 din 7 sept. 1958.

giunea anilor 1850 și 1851, deși activitatea lui Vilner în teatru era cunoscută și apreciată de teatrul din Iași încă de la 1845.

Cert este că teatrul băcăuan prin activitatea sa mai mult sau mai puțin cunoscută pînă la 1850, a început să capete o importanță tot mai evidentă după 1852 în viața culturală a orașului Bacău și chiar a Moldovei. Însuși teatrul moldovean, ca instituție națională, îndrumat și susținut de animatori sufletești, avînd o trupă de actori pătrunși de un puternic sentiment de responsabilitate civică, se integra tot mai mult prin manifestările sale artistice în lupta pentru înaltele idealuri ale națiunii române.

Înființarea teatrului Național din București, constituia pentru Alecu Vilner un important argument expus în cererea sa către Sfatul orașului Bacău, prin care solicita sprijin bănesc, menționînd că și teatrul din București „se bucură de sprijinul ocîrmuirii”¹¹.

Argumentul se dovedește convingător, așa încît, față de dorința băcăuanilor coplesiți de „mulțumirea ce ne-a produs moralele priveliști teatrele”, Sfatul orașului Bacău intervine favorabil pe lîngă departamentul lucrărilor publice din Iași de a aproba o subvenție într-un paragraf bugetul”. Din păcate însă, raportul nr. 570, însoțit de Actul mărturisitoriu, înaintat de Sfatul Bacăului către departamentul lucrărilor publice din Iași, primește din partea acestuia din urmă un răspuns negativ, justificat cu motivul că „Devreme ce obștea dorește înființarea și împlinirea unui ascmenea teatru, apoi tot ea se cuvine a contribui la o întreținere, căci mărginitele mijloace ale sfatului trebuiesc a se prefera pentru cheltuieli de folosire publică, precum poduri, ulite, apădăcuri (n.n. canalizare) și altele, iar nu pentru desfătări, pînă cînd orașul nu va fi îmbunătățit în așa măsură prin a sfatului mijlocire încît să poată jertfi în asemenea obiecte”¹².

În ciuda impedimentelor pe care le întîmpină încă de la începutul existenței sale prin lipsa unui sediu propriu și a unui sprijin financiar constant, teatrul băcăuan constituia principala atracție la vremea aceea pentru localnici, încît, așa cum povestește cu încîntare Costache Radu, primul monografist al Bacăului „de la boier pînă la gospodarul tăcut de prin mahalale, năvăliră la teatru”¹³.

Implicarea teatrului local în viața culturală a Bacăului se datorează atît lui Alecu Vilner cît și altor băcăuani iubitori de cultură și de teatru ca Iancu Gheorghiu Budu, frații Gheorghe și Simion Hociung Gh. Livezeanu, frații Costache și Dimitrie Bîrzu, Dimitrie Talianu, Ștefănaș Busuioc, Maria Vilner (devenită mai apoi Maria Mortun), ce reușiseră să obțină pentru reprezentațiile teatrului, ca spațiu, salonul mare al caselor Mariei Mavromati Sion¹⁴.

11 *Ibidem*.

12 *Ibidem*.

13 Costache Radu *Bacăul de la 1850 la 1900*, Bacău, 1905, p. 72.

14 Marin Cosmescu Delasabar, artlc. *Alecsandri pe scena teatrului hăcăuan*, (în suplimentul *Sinteze* al ziarului *Deșteptarea*, nr. 212, an. I, nr. 28 din 12 oct. 1990).

Un fapt cu totul deosebit pentru viața culturală băcăuană, îl constituie implicarea directă și rodnică în însuși debutul teatrului local, a lui Vasile Alecsandri — bardul poeziei românești, băcăuan de origine, deputat de Bacău în anii luptei pentru unire, animator al mișcării culturale și revoluționare moldovene. Cunoscutele sale piese de teatru „Păcală și Tindală“, „Cinel-Cinel“, „Conu Iorgu de la Sadagura“, „Piatra din casă“, „Coana Chirița“, au constituit primele reprezentații ale teatrului băcăuan, intrând de la început în repertoriul său permanent.

În anii mișcării pentru Unire, respectiv în anii 1856—1859, teatrul din Bacău este tot mai implicat în viața culturală dar și în viața politică a țării, devenind un instrument de propagandă unionistă prin însuși repertoriul său, dominat de piesele satirice ale lui Vasile Alecsandri. Una din aceste piese, cunoscută pentru caracterul său caustic a fost „Păcală și Tindală“ reprezentată în 1857 de foarte multe ori și cu mult suflet și dăruire de către artiștii amatori ca Alecu Vilner și Costache Birzu, precum și unionistul Iancu Gheorghiu Budu despre care Costache Radu povestește că la un moment dat, în timpul reprezentației, acesta ieșea din sathal cîntînd la vioara lui „Hora Unirii“ compusă tot de Vasile Alecsandri, melodie interzisă la acea vreme de autoritățile potrivnice, dar care în schimb stîrnise entuziasmul localnicilor ¹⁵.

Este așadar tot mai evidentă dubla finalizare a culturii naționale prin instituțiile și acțiunile sale ca mijloc de educație a maselor, dar și de sprijinire a vieții politice, atunci sînt aceasta viza însuși progresul țării.

Neavînd artiști profesioniști, teatrul băcăuan își desfășura reprezentațiile cu trupa sa de diletanți sau, apelînd deseori la artiștii ieșeni, precum Sterian Calcăntraur, Maria Bogdanovici, Maria Moruzan (care mai tîrziu va deveni soția prefectului de Bacău Gh. Hociung), sau Ștefănașe Busuioc, actori ce vor găsi la Bacău un public deosebit de receptiv format mai ales din boieri și negustori doritori de spectacole cu piesele lui Vasile Alecsandri ¹⁶.

La 1870, Teatrul din Bacău încă nu avea un local propriu, spectacolele sale desfășurîndu-se provizoriu în sala mare a Isprăvniceii, unde studenții de la Școala de actorie din Iași, jucau în vacanțe, piesele lui Vasile Alecsandri, între turneele lui Matei Millo sau ale Ștefaniei Tardini ¹⁷, cunoscute personalități ale teatrului moldovenesc, ce încercau să sprijine mișcarea teatrală băcăuană.

Renumită pe la 1866 era trupa artistei și directoarei de teatru, Fani Tardini din Iași, la care ucenicise însuși Eminescu. Venind în 1869 la Bacău, artista este surprinsă de caldă receptivitate a publicului bă-

¹⁵ Costache Radu, *op. cit.*, p. 72; Maria Cosmescu Delasabar, *artic. cit.*

¹⁶ Costache Radu, *op. cit.*, p. 74.

¹⁷ *Arhivele Statului Bacău*, fond, Primăria Bacău, dos. 67/1870; Marin Cosmescu Delasabar, *artic. cit.*

căuan, drept pentru care, în 1870, revenind cu trupa sa la Bacău cere primăriei prin adresa nr. 1262 din 12 aprilie, permisiunea de a da spectacole în curtea Primăriei pentru „a amuza pe cetățenii Bacăului pe câtva timp prin reprezentațiunile teatrale“¹⁸.

Referindu-se la condițiile în care se desfășurau spectacolele teatrului băcăuan, Costache Radu povestește că la 1870 se folosea soluția improvizării unui „teatru de scînduri“, adică „O barată de scînduri, o hardughie mare în care se făcea loji, scenă și toate cele necesare ; încăpea în ea 700 de oameni“¹⁹.

Preocupată pentru obținerea unui local pentru reprezentații la Bacău, Fani Tardini ajunsese în 1872 datoră cu 600 de lei, pe care îi împrumutase de la Consiliul Comunal Bacău și din care reușise să achite doar 80 de lei.

Presată de administrația locală pentru achitarea integrală a împrumutului, artista cerea prin adresa din 2 august 1872, o amîinare a plății, menționînd „că nu a luat pentru a face speculă, ci pentru a face acest local de teatru“, insistînd chiar, ca acest împrumut să fie considerat ca o subvenție, așa cum va obține și în alte orașe²⁰.

Cererea sa de a fi pășuită, rămîne fără ecou, ea fiind urmărită în turneele sale de adresa Consiliului Comunal Bacău.

Neavînd încă artiști profesioniști, teatrul băcăuan găzduia numeroase reprezentații date de trupe ambulante mai mult sau mai puțin profesioniște, în intenția de a mentine și dezvolta viața culturală a orașului. De altfel însuși Costache Radu povestește că „Dragostea orăsenilor pentru teatru trecuse hotarele orașului și adeseori o trupă bună din Iași sau din București preum și trupe străine, veneau întii la Bacău“²¹.

Așa încît, Primăria era asaltată de numeroase cereri pentru aprobarea autorizației de desfășurare a unor spectacole tot mai diverse, pe lîngă cele de tearu, afișele anunțînd, spectacole de circ și menajerie, gimnastică, iluzionism, divertisment²².

În martie 1867 o astfel de trupă străină condusă de Eduard Haiman, cerea permisiunea pentru deschiderea unei panorame în oraș peste drum de hotelul Smolenschi²³. În luna mai, același an, Marcu Berger, profesor artist, cerea și el învoire de a da un concert în sala Școlii de fete²⁴. Tot în luna mai 1867, Societatea dramatică din Iași, intervenea pentru o serie de reprezentații la Bacău²⁵.

În 1872 teatrul băcăuan încă neavînd spațiu propriu, Ion Pisoschi solicita Primăriei, sala mare a acesteia, „spre a înființa unu mic

18 *Ibidem*.

19 Costache Radu, *op. cit.*, p. 73.

20 *Arhivele Statului Bacău*, fond. Primăria Bacău, dos. 95/1872—1873.

21 Costache Radu, *op. cit.* p. 73.

22 *Arhivele Statului Bacău*, fond. cit. dos. 95/1872—1873.

23 Ioan Ciută, *artic. cit.*

24 *Ibidem*.

25 *Ibidem*.

teatru pentru acestu oraș“²⁶. Cererea primind un răspuns negativ, preocupările băcăuanilor pentru rezolvarea problemei sălii de teatru au continuat și în anii următori. Până cînd, așa cum povestește Costache Radu, „Gustul pentru teatru îndemnă pe concetățeanul nostru Neculai Drăgoian să facă la rîndul al doilea al hotelului ce construi în 1873 o sală proprie pentru teatru“²⁷. Autorul menționează cu încîntare că „În această sală încăpătoare și frumos alcătuită și mobilată, se deschise teatrul în anul 1874 sub direcția lui Mihai Climescu, care aduse actori buni de la Iași și Botoșani“^{27bis}.

În anul următor, deci în 1875, conducerea teatrului din care făcea parte și Costache Radu, aducea o trupă mai mare de actori din Craiova și București, la spectacolele căreia „În serile cînd se juca, îmbulzeala lumei era atît de mare, încît adeseori se făcea apel la poliție de a opri lumea că nu mai era loc“²⁸.

Creșterea numărului de spectacole, a pretențiilor calitative, reclamînd însă cheltuieli materiale și bănești, conducerea teatrului din care făceau parte : Alecu Vilner, Mihai Climescu, Costache Radu, sprijinită de cetățeni băcăuani de vază ca Al. Georgescu, D. Holban, N. Morțun, G. Vasiliu, Răcoviță, au adresat Primăriei Bacăului în anii 1874—1878, cereri pentru noi subvenții, menționîndu-se că „Una din necesitățile cele mai folositoare începe a se simte și la noi, ca în toate țările unde simțul nobil, gustul frumosului este o reclamă“ și că „Această necesitate sau mai bine zicînd această instituțiune, este teatrul“²⁹.

Cererea din 14 septembrie 1874 menționa că „atît în alte țări precum și la noi, București, Iași, Craiova, Focșani, Botoșani, Birlad, guvernul și comunele contribuiesc pentru susținerea acestui templu.“ Semnatarii petiției arătau în continuare că „... noi cetățeni, avînd înaintea noastră ideea de a contribui și noi pentru binele și înfrumusețarea acestui oraș... am sacrificat mult pentru a da viață Teatrului ce exista aici. Nu am cruțat nimic pentru ca publicul băcăuan să vie cu mulțămire înaintea unor spectacole executate de o bună trupă“³⁰.

Solicitînd o subvenție de 3.000 de lei care să fie trecută în bugetul pe 1876, teatrul din Bacău își asuma răspunderea, într-o adresă „...să avem angajate persoane dintre actorii români, apte a întreprinde cu satisfacțiune rolurile ce li se încredința ; de a face opt reprezentații pe lună în cursul a patru luni care formează stagiunea de iarnă ; de a alege piese ale autorilor celor mai renumiți români și străini, pentru ca reprezentațiunile să aibă îndoit merit literar și moral“³¹.

26 *Arhivele Statului Bacău*, fond. cit. dos. 84/1872.

27 Costache Radu, *op. cit.*, p. 73.

27 Bis *Ibidem*.

28 *Ibidem*.

29 *Arhivele Statului Bacău*, fond. cit. dos. 94/1874—1878.

30 *Arhivele Statului Bacău*, fond. cit., dos. cit.

31 *Ibidem*.

Interesant este și afișul păstrat tot la arhivele locale, ce anunța pentru ziua de 28 septembrie 1880, susținerea la Teatrul băcăuan a spectacolului intitulat „Omul cu 36 de capete“ cu cunoscutul la vremea aceea, artist francez Francisc de Blanche și trupa sa de la teatrul Folies Bergere din Paris ⁴⁵.

Acestea sînt doar cîteva date ce ilustrează succesul de care s-a bucurat teatrul băcăuan mai ales pînă la 1889, cînd frumoasa sală a teatrului a ars împreună cu hotelul lui Nicolae Dragoianu.

Costache Radu, ca martor direct, menționa în monografia sa, că pentru a nu lipsi publicul de plăcerea teatrului, se obține la 1895 o nouă sală de spectacol în clădirea palatului municipal, dar lumea începuse să nu mai acorde aceeași atenție spectacolelor de teatru.

Apăruseră deja noi genuri de spectacole-muzicale, de circ, sportive, ceea ce a însemnat și o diversificare a gusturilor publicului. Mai ales tineretul era tot mai captivat de muzica modernă ce se numea boston. Petrecerile cu muzică înlocuiau tot mai des spectacolele de teatru ⁴⁵.

L'HISTOIRE DU THEATRE DE BACAU

Résumé

Cette oeuvre présente l'évolution historique du théâtre de Bacău dans la première part de sa existence par la période des années 1852—1900.

Les documents d'archive locale et les oeuvres de spécialisée, consulté et mentioné ici, illustre le rôle important du théâtre de Bacău dans la vie culturelle de notre ville, encore de la première de sa existence.

En mode express est sublinié de son rôle dans le temps de l'évenements historique décisives pour l'évolution de ville Bacău, mais et d'entière pays, par exemple: L'union dans l'année 1859 et la guerre pour l'indépendance du Roumanie dans les années 1877—1878.

L'évolution du théâtre et de culture dans Bacău pour l'affirmation de cette institution dans l'attention de l'opinie publique.

⁴⁵ *Ibidem.*

⁴⁶ Costache Radu, *op. cit.*, p. 75.